

KLUCZNIK (74) *sb m*

sg *N* klucznik (43). ◇ *G* klucznika (5). ◇ *D* klucznikowi (4). ◇ *A* klucznika (5). ◇ *I* kluczniki(e)m (9). ◇ *L* kluczniku (1). ◇ *V* kluczniku (3). ◇ *pl N* klucznicy (1). ◇ *G* klucznik(o)w (2). ◇ *I* kluczniki (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. Człowiek, któremu powierzono klucze od czegoś i nadzór nad czymś, zawiadujący domem, dobrem dworu, majątku ziemskiego, szafarz; *claviger Mymer*¹, *BartBydg, Cn; promus Mącz, Calep; clavicularius, cliduchus Calep, Cn; cellarus, condus, suppromus Calep* (66) : Ano był klucznik przybieżał/ Iżby karmie k ńtołu pobrał. *BierEz M3v, M3v; Mymer*¹ 29; *BartBydg* 29; *Wipilichmi* piwo wńzytko. Kluczniku po drugie ydzy *RejKup* c8; *KromRozm III* F8; *LibMal* 1554/192; *RejWiz* 12v; *RejFig* Bb6; *RejZwierz* 120v [2 r.], 136v; *RejZwierz* 235v; *Condus* — Klucznik, szaffarz ktori potrawe widaie y chową. *Calep* 236a, 177b, 205a, 206b, [859]a, 1035b; *Náuká Klucznikowi* iáko się ma fpráwować. KLucznik ma klucze mieć w kilku węźlech: ořobno od proznych domow [...] / ořobno od fkrzyń y fkrzynek / ořobno od tych co ich záwždy potrzebuią / iáko od piwnice / podruny / ńtođoły / śpichlerzá. *GostGosp* 54; *Klucznikowi* / w ktorym wąpią że nie pewny Száfarz / bierác klucz ná noc *GostGosp* 56; *Klucznik* ma dworu pilnowác / gdy Vrzędnik v roboty [...] bo z *Kluczniká* narządnieyřzy Vrzędnik bywa záwždy. *GostGosp* 56-8; *Klucznik* dwor ma zámýkác álbo zámýkác *GostGosp* 58, 6, 16, 26, 54 [6 r.], 56 [4 r.] (28).

Wyrażenie: »obrocny klucznik« (1): *Promus, Piwniczny álbo fzipiźárník / álbo obrocny klucznik. Mącz* 325c.

Przen (18) :

a) *Ten, który zbawia, daje wstęp do nieba (o Chrystusie)* (1) : ále v tych wrot niebieřkich y piekielnych ńyřzyřz iź nikt inřzy nie ieřth klucznikiem iedno on ńam w wielmoźności fwoiey *RejAp* 16v.

b) *Ten, który zapewnia łaskę i przebaczenie u Boga, za którego pośrednictwem można zyskać wstęp do nieba [w tym: o św. Piotrze i jego następcach – papieżach (11), o kapłanach (5)]* (16) : *Pychác Rzymřka / Sodomia, Simonia, [...] toć vpać muři / bo ten Klucznik tego od Syná Boźego niewźiáł / wźiáł to od złego ducha. OrzList* h3v, h3 [2 r.], h3v; *Tedy teraz ten Kořciól Klucznika Piotrá / iáko y piérwéy ma? (–) Tedy ma ten Piotr klucze y Owczárníą / ktorą tymi kluczmi otwiéra y zámýka? [...] Tedy nie wchodźi nikt w tę Owczárníą Piotrowę vrzędnie / iedno ten / któremu do Owczárníe ten otwiéra Klucznik? OrzQuin* X; *A gdzieř ńie podzieiá oni klucznicy / ktorzy [...] zá nędzne pieniádze / chłubiá ńie iź mogá ty drzwi otwierác y zámknáć wedle woley fwoiey. RejAp* 39, 16, 39; *SkarJedn* 340.

klucznik czego (3): *Kápłanowi ńámemu rzeczóno / Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Przeto teź w ńłużbie Boźey / Klucznik y Száfarz prawdźiwégo pokoiá [...] ták mówi: Pax vobis. OrzQuin* G2. *Cf* »klucznik krolestwa niebieskiego«.

Wyrażenia: »klucznik krolestwa niebieskiego, raiřki« [*řzyk* 2 : 1] (2 : 1): *Nie wąpiřz w tym nic / iź Królestwo Polřkié ieřt ludem wybránym [...] iź ma Kápłáná / Królestwá Niebieřkiego Kluczniká OrzQuin* N3v; *Zá tákie wyznánie odnióřł od Páná ńwego błogóńłáwieńřtwo y wieczne á wielkie przywileie / iřz vczyniony ieřt / fundámentem kořcielnym / klucznikiem Rayřkim / y ńędziá duřz wńzyřkich na zieimi SkarŻyw* 597, 279.

»nawyzszy klucznyk« (1): A iakofz oni do fkarbow Chryftufowych otworzyc komu mogą/ poniewaz kfuczy od nawyzszego klucznyka Piotra S. y potomka iego [...] nie bierzą? *SkarJedn* 339.

Szereg: »klucznyk i (a) szafarz« (3): *OrzQuin* G2; *SkarJedn* 79; Vmieymy mocy takiey y tego klucza do tak bogatey fkarbnice vzywac/ czefo do nog kaptanow klucznykow y fzafarzow Bozkich przypadaiac *SkarKaz* 207b.

2. *Dozorca żupy solnej* (8) : Klucznyk nad tho byerze wyprzeznego albo biczovego od Kafzdego wolv po polgrofzv od paithwi 10 tholp sfoly *MetrKor* 57/120; Soly tak wlvczkv byerano gdi male tholpi wozono na krola 1200 tholp [...] Gnydawfkyey fklucznykyem ftho *MetrKor* 57/120v; Starofa bendancz sam klucznykiem bral [...] stegoz wozv 450 tholp wyelkich *MetrKor* 59/281v, 57/120 [2 r.], 59/281v [2 r.], 282v.

Synonim: 1. szafarz.

ZCh